

УДК 371.017.92

Душна Аліна Володимирівна,
аспірант Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Донецьк

ПРОБЛЕМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглянуто проблеми духовно-морального виховання молоді у сучасному суспільстві. Акцентовано увагу на потребі духовно-морального зростання українських студентів. Підкреслено важливість розв'язання існуючих проблем у цій сфері, що допоможе формуванню високomorальної особистості.

Ключові слова: духовно-моральне виховання, виховний процес, особистість, мораль, духовність.

Душная А. В. Проблемы духовно-нравственного воспитания молодежи в современном украинском обществе

В статье рассмотрены проблемы духовно-нравственного воспитания молодежи в современном обществе. Акцентировано внимание на потребности в духовно-нравственном росте украинских студентов. Подчеркнута важность разрешения существующих проблем в этой сфере, что поможет формированию высоконравственной личности.

Ключевые слова: духовно-нравственное воспитание, воспитательный процесс, личность, мораль, духовность.

Dushna A.V. The Problem of Spiritual and Moral Education of Young People in the Contemporary Ukrainian Society

The problems of spiritual and moral education of young people in modern society are considered in the article. The attention is accented on the necessity of spiritual and moral increase in Ukrainian students. The importance of solving existing problems in the field that will help to form the moral personality is underlined.

Key words: spiritual and moral education, educating process, personality, moral, spirituality.

Постановка проблеми. Проблема духовно-морального виховання особистості належить до числа найбільш важливих проблем у сучасному українському суспільстві та набуває дедалі більшої уваги й гостроти. Це пов'язано, у першу чергу, з втратою як духовних, так і моральних орієнтирів людства, а особливо молоді. Найбільшої значущості ця проблема набуває у системі вищої освіти. На превеликий жаль, у багатьох наших студентів спостерігається агресивне ставлення до іншої особистості, нетерпимість один до одного – усе це лише поглиблює існуючі проблеми в духовній та моральній царині.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми духовно-морального виховання представлені в роботах філософів: М. Бердяєва, В. Соловйова, А. Комарової, С. Кримського, С. Пролєєва та ін. Значний внесок в осмислення духовно-морального виховання, а також розробку його теоретичних основ і методичної системи внесли К. Ушинський, В. Зеньковський, С. Миропольський, М. Пирогов, П. Юркевич та ін. Ними духовно-моральне виховання розглядалося в інтегративній єдності з естетичним. Окремі аспекти морального формування особистості в навчально-виховній діяльності вивчалися О. Богдановою, З. Васильєвою, В. Гуріним, В. Горленко, Ж. Завадською.

Проте, на жаль, і досі практично відсутні комплексні, узагальнюючі дослідження з цієї теми.

Метою статті є дослідження проблем духовно-морального виховання молоді у вищих навчальних закладах в умовах сучасного розвитку українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших складових освітнього процесу є духовно-моральне виховання підрастаючого покоління, що є однією зі складових формування особистості. Проте, зазначимо, що категорії «моральність» і «духовність» не тотожні. Так, аналізуючи моральність людини та її духовність, як різні рівні розвитку людської істоти, Тамара Тюріна зазначає: «Моральність передбачає орієнтацію людини, у першу чергу, на суспільно-історичні норми та цінності, на конкретні оцінки інших. Важливе завдання морального виховання – навчити жити людину серед людей, дотримуючись певних норм і правил, що прийняті в цьому суспільстві, тобто адаптувати її до соціуму. Духовність – це здатність людини бути вільною, незалежною, самостійною. Розуміючи відносність моральних критеріїв, що діють у суспільстві, високодуховна людина приймає рішення, виходячи з вищого розуміння добра, блага, істини, орієнтуючись на своє Вище Духовне «Я», усвідомлення призначення і сенсу свого життя» [1, с. 133].

Духовність – це творча спрямованість, наснага людини; певний тип ставлення до світу: триєдність ставлення до абсолюту, до світу – природи, суспільства, інших людей і самого себе [2, с. 149].

Отже, духовно-моральне виховання – це виховання духовно-моральних якостей, поглядів, переконань, спрямованих на зміцнення авторитету загальних людських цінностей, формування громадянської культурної ідентичності.

На жаль, українське суспільство переживає глибоку кризу духовності й моралі, яка пронизує усі сфери людського життя. І це, у першу чергу, пов'язано з відчуженням молоді від віри, з випадками жорстокої агресії, асоціальної поведінки у стінах навчальних закладів, з виникненням зневаги до історії, рідної культури, що призвело до спотворення уявлень про справедливість, гуманність, чуйність, чесність, людяність, добро, милосердя, гідність. І в результаті: «душі сучасного молодого покоління розорені, спустошені та перекручені» [2, с. 150].

Ми підтримуємо думку Людмили Москальової, яка зазначає: «знання історії вітчизняної духовної культури, зокрема, впливу християнського релігійного вчення на розвиток суспільства, встановлення взаємостосунків між людьми та різними народами надає кожному студенту правильне розуміння й осмислення ціннісних надбань людства, їх свідоме засвоєння та спрямованість моральної дії, вчинку. І ті світоглядні орієнтації, що отримують студенти про традиційні духовні цінності, допомагають кожній особистості чітко побудувати стратегію подальшого життя, осмислити ті помилки, що були здійснені нею в минулому [3, с. 161].

Отже, ми переконані, що духовно-моральне виховання забезпечується протягом усього життя різними шляхами, формуючи у людей конкретні переконання, норми поведінки, ставлення до справжніх цінностей.

Аналіз філософської та педагогічної літератури свідчить, що проблемам виховання присвячено чимало праць – від європейської класики до сучасних наукових розробок. Проте комплексне бачення феноменів духовно-морального виховання часто залишається поза увагою дослідників: не всі його аспекти отримали достатньо повне висвітлення в науковій літературі. Зокрема, дотепер не розкрито сутність духовно-морального виховання у вищій школі, не охарактеризовано його критерії; немає однозначного підходу до розуміння категоріального апарату теорії духовно-морального виховання, а саме форм та методів (прийомів). Крім того, незважаючи на вагомі результати в цій галузі, духовно-морального виховання студентів у вищому навчальному закладі, а також організація виховної позааудиторної роботи та шляхи забезпечення її ефективності залишаються малодослідженими.

На нашу думку, питання розуміння сутності духовно-морального виховання належить до тих фундаментальних проблем сучасного суспільства, вирішення яких сприятиме досягненню нового рівня соціальної зрілості суспільства. Звідси витікає значущість такого виховання в сучасному українському суспільстві й необхідність нових підходів до розуміння його сутності.

Наступною істотною проблемою духовно-морального виховання є невизначеність структури і змісту цього процесу, його організації (особливо у вищій школі) як специфічної педагогічної системи. І важливу роль у цьому має відіграти комплексний підхід. Зазначимо: у системі духовно-морального виховання чільне місце займає:

- виховання моральної свідомості та громадянської відповідальності;
- виховання національної гідності й менталітету;
- патріотичне й інтернаціональне виховання;
- статеве, правове, екологічне, трудове, естетичне [4, с. 160].

Нині більшість етичних, моральних проблем уважаються сферою особистого життя молоді (наприклад: уживання наркотиків, алкоголю, тощо). Тобто сьогодні ми спостерігаємо проблему змістового наповнення процесу формування духовності з позицій «смісложиттєвих цінностей, які визначають зміст, якість та спрямованість людського буття і людський образ у кожному індивіді» [5].

Для того, щоби сформувати високоморальну духовну особистість, треба навчити її відрізнити дійсні цінності від помилкових, розуміти мету й сенс життя, розвинути в ній прагнення до благородних цілей, бачити ідеал, до якого треба прагнути. Розуміючи всю важливість мети в житті людини, К. Ушинський відзначив: «Задовольніть усі бажання людини, але відніміть у неї мету і подивіться, якою нещасною і нікчемною істотою вона стане. Отже, не задоволення бажань, що звичайно називають щастям, а мета є серцевиною людської гідності і людського щастя» [6, с. 351].

Таким чином, метою духовно-морального виховання має стати розвиток у студентів соціальної та громадської відповідальності, формування високоморальної особистості зі свідомою поведінкою, стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності.

Дослідження морального виховання як цілеспрямованого процесу формування особових якостей, на думку Олени Чекіної, «дає можливість охарактеризувати ті індивідуальні внутрішні зміни у змісті та структурі моральної сфери особистості, які відбуваються під впливом засвоєння людиною соціального морального досвіду й визначають його поведінку, діяльність і відносини, дозволяє виявити психологічні механізми цього процесу [7, с. 55–56].

Отже, перебудова виховного процесу, зокрема у вищій школі – важливе й складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку та приведення в дію нових (активних та інтерактивних) форм і методик організації виховного процесу [8; 9], а з іншого – активізації традиційних видів діяльності. Суть такого поєднання щодо виховання полягає в досягненні цілісності й наступності, перетворенні виховання в процес, що триває впродовж усього життя. Слід також пам'ятати, що виховання студента в будь-якому аспекті дає бажані результати, коли воно органічно поєднується з процесом його самовиховання, тобто коли виховні впливи викладача «посилюють» власні самовиховні прагнення студента. А це, у першу чергу, бажання зберегти скарби духовності минулого; розуміючи справжні цінності, передати наступному поколінню кращі надбання культури.

Висновки. Підводячи підсумки вивчення проблематики духовно-морального виховання молоді в сучасному українському суспільстві, зокрема, у вищій школі, варто також відзначити, що в оновленні системи духовно-морального виховання студентів одним із пріоритетних завдань є узагальнення здобутків видатних педагогів, філософів; формування толерантного ставлення до викладачів та одне одного; створення умов для виховання у студентів поглядів, переконань, особистої спрямованості, духовно-моральних якостей, формування й розвиток системи духовно-моральних знань і цінностей, реалізацію знань, пов'язаних з нормами моральності в навчальній та суспільній діяльності.

Ця стаття не вичерпує всіх проблемних аспектів духовно-морального виховання молоді. Подальшого наукового аналізу потребують питання організації та управління виховним процесом у вищій школі, вирішення визначених проблем та розробки заходів щодо ефективної діяльності у цій сфері.

Література:

1. Тюріна Т. Г. Духовна педагогіка: витоки, сутність і перспективи розвитку : Монографія / Тамара Георгіївна Тюріна; Наук. ред. М. Б. Євтух. – Львів : Сполом, 2005. – 276 с.
2. Філософські основи духовно-морального виховання / Р. О. Сабадишин, Л. Р. Коробко, П. М. Масюк // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія». – 2012. – Вип. 21. – С. 149–150.
3. Москальова Л. Духовно-моральне виховання студентів у вищих навчальних закладах / Л. Москальова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2013. – Ч. 1. – С. 160–169.
4. Буела К. М., Молодь у третьому тисячолітті / Карлос Мігель Буела. – Львів : Добра книжка, 2009. – 383 с.
5. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: [науково-методичний посібник] / Іван Дмитрович Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
6. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6 т. / К.Д. Ушинский; [сост. С.Ф. Егоров]. – Т.6. – М.: Педагогика, 1990 р. – 528 с.
7. Чекина Е. В. Теория нравственного воспитания: история развития и современное состояние : монография / Е.В.Чекина. – Гродно : ГрГУ, 2008. – 119 с.
8. Ромадикіна В.С. Діалогічність інтерактивних технологій / В.С.Ромадикіна // Психологічні технології в екстремальних видах діяльності: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 20-21 травня 2011 року). – Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 63–68.
9. Ромадикіна В.С. Інтерактивні технології у процесі навчання в Донецькому юридичному інституті: навчально-методичний посібник для викладачів вищої школи, ад'юнктів, магістрантів, аспірантів / В.С.Ромадикіна. – Донецьк: Донецький юридичний інститут Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 87 с.